

Sherko Fatah

De dief van Bagdad

Roman

Vertaling
Pauline de Bok

Cossee
Amsterdam

De vertaler ontving voor deze vertaling een werkbeurs van het
Nederlands Letterenfonds.

Oorspronkelijke titel *Ein Weißes Land*

© 2011 Sherko Fatah

en Luchterhand Literaturverlag,

Verlagsgruppe Random House GmbH, München, Duitsland

Nederlandse vertaling © 2012 Pauline de Bok

en Uitgeverij Cossee bv, Amsterdam

Omslagfoto © Hollandse Hoogte

Boekomslag Marry van Baar

Foto auteur © Doris Proklekowski

Typografie binnenwerk Aard Bakker

Druk HooibergHaasbeek, Meppel

Het citaat uit de Koran op p. 402 is afkomstig uit de vertaling van
Fred Leemhuis. *De Koran*, Uitgeverij Fibula/Unieboek, Houten, 1989.

ISBN 978 90 5936 370 0 | NUR 302

*Ter nagedachtenis van
Hans Weidhofer,
geboren op 11-2-1919 in Gorlowken,
gesneuveld op 31-1-1944 bij Vinniza (Oekraïne).*

Laat de wereldspiegel Alexander;
Want wat toont hij? – Hier en daar
Stille volken, die hij met de andere
Wenste op te jagen jaar na jaar.

Goethe, West-Östlicher Divan

DE EENZAME DUITSER 1

Ik zit hier en bekijk je alsof je een vreemde bent. Maar ik ken je. Misschien zal ik het je nooit zeggen: ik ken je, ik ken je goed. Het is een paar jaar geleden. Het is een eeuwigheid geleden. Lang genoeg om mij niet meer te herkennen. Maar hoe zou je ook, je kijkt me niet aan, je kijkt nooit iemand recht aan. Jij bent de belangrijke dokter uit het verre Duitsland. En ik, wat ben ik nou? De bode die je niet nodig hebt, die je tot last is. Maar als je me zou aankijken, zou je het meteen weten. Eens stonden we elkaar zo na als twee opgesloten, bange honden, we hadden dezelfde vuiligheid in onze bek, en in die verre, koude nacht was onze angst één, we waren een bang dier met twee koppen. We hebben de dood gezien, hoe hij in levenden lijve over de moerassige aarde schreed. Zijn vuile laarzen sopten in de vochtige bodem. Hij was klein van gestalte, had een groot hoofd met een hoog voorhoofd. Hij sprak jouw taal. Je bent hem zeker niet vergeten. Dat lukt niemand. Maar misschien wil je hem gewoon voor geen prijs ooit weer tegenkomen, ook niet alleen in je herinnering, in het gezicht van een overlevende uit die tijd. Ik begrijp je, ik begrijp je goed, belangrijke man die je bent.

En toch, Gods wegen zijn ondoorgrondelijk, ben je hierheen gekomen. Je had overal naartoe kunnen gaan na de oorlog. Maar nee, je bent hier, voor mijn ogen, en alleen door jouw aanblik komt de oude angst in mij terug die ons beiden eens omsloten hield als een vuist.

Ik schoof heen en weer op de houten stoel die de dokter de eerste dag voor me had neergezet. Zwijgend, zonder groet of een andere uiting handelde die rijzige, tanig ogende man het zelf af. Hij liet mij, de bode, gewoon midden in de ziekenzaal staan en kwam even later terug met de stoel. Vlak bij het raam zette hij hem neer. Toen hij weer langs me heen liep, wees hij alleen achter zich.

Ik keek hem na toen hij uit de zaal verdween. We hadden geen woord gewisseld, hoewel we elkaar begrepen zouden hebben. Ik had gedacht dat dokter Stein met de gebruiken hier vertrouwd was. De natuurlijke autoriteit waarmee hij zich bewoog en korte aanwijzingen gaf in het Engels, de rustige manier waarop hij zijn handen optilde om als een verstarde dirigent te wachten tot iemand van het personeel de rubberhandschoenen van zijn handen trok, dat alles zou me nooit aan de competentie van de arts hebben doen twifelen. Maar deze man begreep niets. In plaats van mij weg te sturen met een briefje waarop de dingen stonden die hij nodig had, ging hij zelf naar de bazaar. Ik was verbaasd toen hij terugkeerde met de kleine pakjes, behoedzaam op me afkwam en me de spullen aanreikte alsof het cadeautjes waren. Maar ik moest ze alleen bewaren tot de dokter vroeg in de avond naar huis ging.

Dat was niet goed. Het was beledigend. Ik liet het oogluikend gebeuren. Per slot van rekening was die man hier vreemd. Hij kon niet weten dat iedere vreemde, en dan ook nog zo'n belangrijke als hij, aanspraak maakte op iemand die zijn boodschappen deed, zijn brieven ophaalde of wegbracht of hem begeleidde naar mensen die hij wilde bezoeken. Hij had het kunnen leren als hij het maar een keer had gevraagd. Maar dan, dacht ik met mijn hoofd wiegelend, zou hij wellicht ook meer gewaar zijn geworden dan hem lief was. Hij zou me herkend hebben en alles wat we hadden gezien, zou op dat moment aanwezig zijn geweest, zou de ruimte tussen ons gevuld hebben.

Maar nu zat ik dag in dag uit op mijn stoel aan het raam, staarde de zaal in of naar buiten op de binnenplaats van het ziekenhuis en wachtte. Elke keer als de dokter verscheen, kromp ik in elkaar en kwam overeind, omdat ik verwachtte dat hij een beroep op me zou doen. En iedere keer was het een kleine teleurstelling als het niet gebeurde.

Soms vroeg ik me op die lange middagen af of ik me niet toch vergiste. Of ik de man die ik van vroeger kende, gewoon alleen wilde herkennen in die arts uit Europa. Ik had maar met weinig mensen over mijn belevenissen gepraat. Toen ik terugkeerde was mijn vermogen verslag uit te brengen of zelfs maar te vertellen uitgedoofd. Wie had ik ook moeten vertellen hoe er een wereld in puin wegzonk terwijl hier, in mijn land, alles bij het oude bleef. De vertrouwde steegjes en straten, de gebruikelijke hitte en traagheid, niets was er veranderd. Niemand zou geloofd hebben wat ik had gezien. Ik wist het op het moment dat ik voet op mijn geboortegrond zette. Hoewel ik de hitte van het vuur nog op mijn wangen en voorhoofd voelde, vloog me, toen ik eindelijk weer in mijn eigen taal kon spreken, iets naar de keel, ja precies zo voelde het. Wat het ook was, het leek me te wurgen als ik wilde praten. Maar niemand miste mijn woorden. Het zouden maar woorden van de bode Anwar geweest zijn, die niets konden toevoegen aan alles wat zeker lijkt, geen twijfel, geen belangrijke informatie, niets.

Toen ik begreep dat ik in die nieuwe rol geen stommetje meer hoefde te spelen, maar het moeiteloos volhield ook als ik praatte, was ik opgelucht. Tijdens de oorlog had ik nog geloofd dat ik ook door die eindeloze weidsheid en verwoeste steden zwierf om thuis iemand verslag te kunnen doen. Alles, zo dacht ik, lag klaar in mij voor die ontmoeting. Maar toen het zover was, zei ik nauwelijks iets.

Het is alsof je een mens zoekt bij wie je je hart kunt uitstorten, maar in werkelijkheid op God wacht. Wat zijn een paar

woorden samengesmeed tot een zin, wat kunnen ze zijn in de oren van een vreemde. Nee, wat ik nodig had was een vertrouweling. Het moest iemand zijn die niet alleen de woorden verstond, maar ze ook opving en tot leven wekte. Iemand die het hoorde zoemen, en de muziek gewaar werd. Alleen zo iemand zou mij in staat hebben gesteld om te praten, en misschien had ik stiekem gehoopt hem toch nog tegen te komen. En nu leek hij daar voor me te staan.

Soms kwam de dokter de ruimte binnen en wierp me een blik toe alsof hij van plan was me nu toch een keer een opdracht toe te vertrouwen, maar er nog niet zeker van was. Telkens hief ik lichtjes mijn hoofd en wachtte. Eén keer stond het raam achter mij open. De hete wind waaide zand en verdorde grashalmen naar binnen. Drie bedden stonden in het vertrek maar ze waren leeg en opengeslagen, de witte gordijnen teruggeschoven. De wind liet de gordijnen trillen net als de jas van de arts en de stapel handdoeken op de ijzeren tafel naast hem. De wind streek zelfs over de vacht van een kat die plotseling vanuit de gang naar binnen was geglipt, nu stil bleef staan en zijn kop terugtrok alsof hij zich in de kamer had vergist. In zijn bek had hij de resten van een nageboorte uit de verloskamer.

Een warm briesje deed me diep inademen. Hij is het, dacht ik opeens, geen enkele waanvoorstelling zou me zo kunnen misleiden. Hij heeft al veel grijze haren en loopt al een beetje krom. Zijn gezicht lijkt niet oud, maar serieus en afwijzend. Toch is hij het. En ook hij, zo meende ik plotseling te weten, had sinds destijds geen vertrouweling gevonden. Ook hij had geen verslag gedaan.

De arts kwam op me af, liep omslachtig om de stoel heen, strekte zich steunend uit en sloot het raam. Ik bewoog me niet tot hij klaar was. Ik zou hem geholpen hebben als ik had geweten wat hij wilde. Dus keek ik de kat na die met zijn buit de kamer uit vluchtte en streek het stof van mijn schouders, weifelend over wat ik moest doen.

's Avonds stond ik op en rekte me uit alsof mijn werk volbracht was. Graag had ik de dokter gezegd dat ik nu moest gaan, maar ik durfde hem niet te gaan zoeken. In plaats daarvan sloop ik de ruimte uit de donkere gang op, liep langs de vlekkerige wanden tot aan de glazen tochtdeur en door de toegangsdeuren naar buiten de ruime binnenplaats op. Het ziekenhuis was nieuw, maar de muren waren al donker geworden en alles wat ze omsloten leek oeroud te zijn.

Niemand had me weg zien gaan. Waarschijnlijk was de dokter zelfs opgelucht toen hij 's avonds de lege stoel zag. Ik stak mijn handen in de zakken van mijn oude colbert en liep de heuvel af naar de straat die de stad in leidde. Ik vroeg me af of ook ik opgelucht was dat ik ontkwam aan die man die ik had herkend. Ik zou het moeten zijn, dacht ik, zou hem moeten ontvluchten zoals dieren het vuur. Bij een hoop puin bezaaid met verdord struikgewas bleef ik staan.

Het was een heldere avond. Vóór mij verdween de straat in een donkere kom en dook pas smal en leeg weer op bij de paar lichtjes die in de stad nog brandden. Hij hoort bij alles wat ik wilde vergeten, dacht ik.

Ik liep verder. Wie weet, misschien schieten hem net zulke gedachten door het hoofd. Dát weet ik in elk geval van hem: hij zou onder geen beding iets van zijn verwarring laten merken. Dat is het verschil tussen een verstandige man en een eenvoudige zoals ik.

Zoals altijd sloop ik door de donkere stegen. Onopvallend zijn hoort bij mijn beroep. Een bode is een transportmiddel. Wat hij aanbiedt is betrouwbaarheid. Zelfs als ik vrij ben en onderweg als ieder ander, gedraag ik me als een bode, ik haast me, ben nauwgezet en toch terughoudend. Het is maar pover, waar ik trots op ben.

Met snelle stappen haastte ik me door het donker. Ik ergerde